

logies”, Cerf, Paris, 2004 [2005].) Ez a háttér a könyv egészére rányomja bélyegét: a szenttamási teológia, a tamási teológiai látásmód inspirációként, bevált és normatív teológiai iránymutatásként, és mint a teológiai módszer modellje, végigkíséri a könyvet. Ez azonban nem azt jelenti, hogy Emery atya idézetgyűjteményként használja Tamást, szolgálai és a kontextusból kiragadva ismételve a szavait, sem pedig azt, hogy a tamási reflexió belső ismerete és használata feleslegessé tenné a modern és kortárs teológiai reflexiót. A tamási inspiráció leginkább ott érhető tetten, hogy a könyv nem pusztán racionális kutatás kíván lenni, vagy dogmatörténeti adatok bemutatása, hanem elsősorban szemlélődő bölcsességi gyakorlat, melynek célja Isten misztériumát minél mélyebben megközelíteni: már itt a földön Isten szemlélésének megízlelésére akar elvezetni. Ez szükségessé teszi az értelem türelmes megtisztítását.

Viszonylag rövid, és a művelt nagyközönség számára is befogadható műről van tehát szó: üdítő mind a tartalma, mind pedig a teológiai módszere, amely a dogmatikát, a teológia művelését nem a lelkesítéstől, a gyakorlati keresztény élettől izoláltan gondolja el, hanem azzal szerves egységben, mintegy „lelki gyakorlatként”. (Ford. Szabó Ráhel; *Kairoosz*, Budapest, 2015)

DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG

GÖRFÖL TIBOR: ISTEN ÉS A VALÓSÁG Teológiai kisesszék

A könyv drámai felütésű címe előtt az olvasó elsőre vigyázzba vágja magát. „Isten és a valóság” — akár az európai szellem és vallás alfája és ómegája lehetne. Ilyen címmel talán a középkori summák korában lehetett előállni nagyobb feltűnés nélkül, vagy legföljebb még a klasszikus német filozófia idején, de akkor is szigorúan csak abban az esetben, ha a szerző a keresztiségben a Georg Wilhelm Friedrich nevet kapta, és a Hegel házaspár gyermekeként jött a világra (pontosabban: a Létre). Ezzel szemben a borító képén dekoratív színes buborékok lebegnek, a sötét háttér ellenére szinte vidáman. Pihenőállásba ereszkedhetünk. Ha azután felütjük a könyvet, és átfutjuk a tartalomjegyzéket, akár le is ülhetünk az olvasáshoz, mert lám, szelíden sorjáznak a címek, és bár némelyik igencsak drámai tartalmat sejtet (*Hétköznapok termékeny sivataga*, *Van-e időtlen szenvedés?*), immár tudjuk, hogy nem a dogmatika roppant Istenével mint Nappal, és nem a transcendentális metafizika Valóságával mint Óceánnal lesz dolgunk. Pontosabban velük, de apró vízcseppekben, melyekben emberi léptékkel mérhetően együtt vannak, bár nem azonosak. Végére sem Istennel, sem a Való-

sággal nem a maguk, hanem a magunk mérete szerint találkozunk: cseppekben.

A kis kötet tehát írások — saját műfaji meghatározása szerint: kisesszék — cseppjeire bontva beszél Istenről és a valóságról. Hogy milyen Istenről, az nyilvánvaló: a Biblia, a keresztény hit Istenéről, bár szóba kerülnek más vallások is (*Amikor megszületik a világ — A megvilágosodás tapasztalata Keleten és Nyugaton; Vallások és határok — Henri Le Saux, a kereszténység és a hinduizmus élő egysége*). De milyen Valóságról? A keresztény hit fényénél észlelt valóságról, és a kereszténység valóságáról. Mindkettőre példa a felszabadítás teológiájáról szóló írás (*A politikai szentség útján*). Merthogy a szerző legmélyebb intenciója szerint a keresztény hit nem kívülről lép be a valóságba, hogy megbirkózzék vele, legyűrje vagy elviselje, hanem titokzatos módon, csak a hit számára észlelhetően — egyszersmind kötelező módon észlelendően — *otthon* van benne, akár érzi ezt olykor, akár nem, elvégre Istennek a valóságába, még ha nem is az isteni valóságba teremtett (egyelőre). Mindazonáltal az ember jelen állapotát tekintve elsősorban a *világban* él, nem a valóságban, ez utóbbiban inkább horgonyoz, emlékezik rá és vágyakozik utána (ha még nem felejtette el teljesen). *A megélt világ* pedig nem azonos a valósággal — mi lenne hivatottabb erre figyelmeztetni, mint a vallás teológiája (és természetesen a filozófia gondolkodása). De mi csak a világot látjuk — már ha látjuk egyáltalán, nem pedig világburkokat építünk magunk köré, és azokba meresztjük tekintetünket, hogy azután abból merítsük világlátásunkat. A világban felismerni a valóságot, és a valóságban felmutatni Isten nyomát — ez lehet ma a teológia művelőjének egyik feladata. S mivel ez a világon keresztül vezet, ezért a világban kell tájékozódnia.

Ahhoz, hogy valaki értelmesen tudjon látni a bonyolult világban — akár csak a teológia, az egyház világában —, túl azon, hogy a teremtett valóságot kell alapul vennie, a jó szemem kívül óriások is keltenek, akiknek a vállán állva messzebbre láthat, így biztosabban felmérheti, mi lényeges és mély, illetve mi mellékes és időleges, egyszóval mi valóságos, mert köze(l) van Istenhez. Ezzel nem érdemeit kisebbítjük, hanem szellemi ízlését dicsérjük — egyebek között azért, mert megfogadta Szent Bernát mondását. A dolgozatok tanúsága szerint a szerző leginkább Hans Urs von Balthasar és Karl Rahner életművének teológiai magasából szemlézi a jelenségeket, bár fontos magaslati tájékozódási pontnak tekinti az evangélikus Wolfhart Pannenbergert is (*Az evangéliumi radikalitás korunkban. Isten új neve: az abszolút jövő*).

Görföl Tibor nem egyszerűen a teológia művelője, hanem művelt teológus. Műveltség és a teológia művelésének összekapcsolása bizony távolról sem magától értődő. A „*Fogyatékos kereszténység*” címet viselő írás joggal bírálja az egyház félelmét

és a teológusok jelentős részének idegenkedéssel vegyes tájékozatlanságát a kulturális tendenciákkal és a kultúra újabb keletű jelenségeivel kapcsolatban. Nos, az egyház és a teológia világában pártázó kisesszék olvasása azzal a reménnyel tölti el e recenzió készítőjét, hogy következő kötetében a szerző a kultúra világa felé fordul, és ott is felmutatja — hasonlóan áttetsző cseppekben — *Istent és a valóságot*. (L'Harmattan, Budapest, 2016)

GÁSPÁR CSABA LÁSZLÓ

BAROKK PRÉDIKÁCIÓK ÉS NÉPÉNEKEK SZENT MÁRTON PÜSPÖKRŐL

A tizenegy prédikációt és harmincegy népéneket közlő gyűjtemény Szent Márton püspök születésének idén ünnepelt 1700. évfordulójára jelent meg. Az évfordulóra való készülődés már évekkel ezelőtt megkezdődött a kultusz két magyarországi központjában — Szombathelyen és Pannónhalmán —, illetve a szent püspökségének színhelyén, a franciaországi Tours-ban. Mindhárom helyszínen szerveztek kiállításokat és tudományos, nemzetközi konferenciákat, amelyek történeti, hagiográfiai, irodalmi, zenetörténeti és művészettörténeti szempontból vizsgálják a szent alakját és tiszteletének változó formáit.

Ebbe a kutatásba illeszkedik Szelestei Nagy László könyve. A szöveghű és modern helyesírású átiratban közölt szövegek élénk állítják Szent Mártonnak a 16–18. században hangsúlyozott vonásait: míg a török elleni háborúk korában a katona erényeit helyezték előtérbe a prédikátorok, a 18. században az alázatosságát, az adakozásait és a buzgóságát emelték ki életéből követendő példaként. Három püspök (Telegdi Miklós, Illyés István, Padányi Bíró Márton), egy győri pap (Negyedes Pál), két jezsuita (Káldi Márton, Gyalogi János) és egy pálos szerző (Csúzy Zsigmond) prédikációi olvashatók a gyűjteményben.

A másik bemutatott szövegcsoporthoz a nyomtatott és kéziratos kötetekben fennmaradt katolikus és protestáns népénekek, melyek szerzője és dallama nem mindig ismert. Az életrajzi adatokat is említő énekek mindegyike Sabaria — Szombathely városát nevezi meg a szent szülőhelyének. A csodák közül leggyakrabban a köpenymegosztást emelik ki, de előfordul a betegek gyógyítása, a holtak feltámasztása és a boldog halál említése is. Különösen érdekes néhány ének különböző énekeskönyvekben található szövegvariánsainak egymás mellett közlése.

Az előszóban a szerző röviden elemzi a kiválasztott szövegeket, de nem jelzi a válogatás szempontjait. Nem tudjuk meg, hogy Padányi Bíró Márton három prédikációja közül miért pont azt a kettőt

közli, s miért hagyja ki az 1746-ban Veszprémben Szent Márton napján egy zsidó család katolikus hitre térítése alkalmából mondott prédikációt, amelyben a szent megtérését párhuzamba állítja a család megkeresztelkedésével. Természetesen más Szent Mártonról szóló prédikációk is ismertek, amelyek kimaradtak a gyűjteményből és jövőbeni feldolgozásra várnak: például két-két szöveg a csíksomlyói ferences prédikációk (1671–1675) között, illetve a Győri Egyházmegyei Könyvtárban őrzött Lochner János gyűjteményben (lásd Szelestei N. László: *Magyar ferencesek prédikációs gyakorlata a 17. században. Csíksomlyói kéziratos prédikációk*. PPKE BTK, Piliscsaba, 2003; Bánhegyi B. Miksa: *A Győri Egyházmegyei Könyvtár kéziratkatalógusa (1850 előtti kéziratok)*. OSZK, Budapest, 1991). Az utóbbi gyűjtemény két Szent Márton-napi prédikációja közül az első Nagybányán 1750-ben, a második Halászbán 1779-ben hangzott el. Röviden idézek a nagybányai hívőknek mondott prédikációból: „Régi bevett furcsa kelepccs kérdés az keresztények: hogy ugyan többet lát-e az, aki vagy egyik szemével vak, avagy azt békunytá, mint sem az, aki mind a kettőt nyitva tartja? Mely kérdésre azt szoktuk nyájas tréfából felelni, hogy az egy szemmel néző ember többet lát, mint sem a kétszemű, mivel annak mind a két szemét látja, de ez viszontag csak egyet szemlélhet: és így az egy szemnél több a kettő. Játzó tréfának lenni véltem én ezt mindeddig keresztények, de ha a lelki dolgokra, és lelki szemekre fordítom nyilvánossággal igaz. Szent Lukács evangelistának e mai szent Evangéliomban feljegyzett szavai szerint: Ha a szemed, úgy mond, együgyű lesz, azaz, egy lesz, az egész tested világos lesz: ha pedig álnok, vagyis kettőző lesz, a tested is setét lesz. (...) Ezzel a jó szándékkal, együgyű szemmel leginkább fényeskedte, világoskoda e mai dicsőséges Szent Márton püspök is akkoron, midőn az ügyefogyott, hideg vette mezítelen koldusnak, nem tudván egyebet nyújtani, az önnön maga testéről palástját levagdálván, lehasogatván mezítelenségének bétakargatására ajándékozta, elméjében forgatván Krisztusnak ama mondását: mezítelen voltam, és befödöttetek engem (Mat. 25.26).”

A könyv jól illeszkedik a 2013-ban indított „Lelkiségtörténeti források” sorozatba, amelynek két korábbi tagja is foglalkozik prédikációkkal és népénekekkel (*Magyar bencések prédikációi a 17–18. század fordulóján és Szent Anna tisztelete Magyarországon a barokk korban*). A jelen kötetet egyaránt érdeklődéssel forgathatja a nagyközönség és a barokk kor kutatója, aki kíváncsi Szent Márton alakjának változásai, a prédikációk toposzai és a népénekek variánsai iránt. (Vál., sajtó alá rend. és bev. Szelestei N. László; MTA – PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2016, Pázmány Irodalmi Műhely Lelkiségtörténeti források 5.)

TÜSKÉS ANNA

